

Список використаних джерел

1. Лалаева Р. И. Нарушения речи и их коррекция у детей с задержкой психического развития / Р. И. Лалаева, Н. В. Серебрякова, С. В. Зорина. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 304 с. (Учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений).
2. Лурия А. Р. Язык и сознание / А. Р. Лурия. – М. : Изд-во МГУ, 1979. – 307 с. [Под ред. Е. Д. Хомской].
3. Леонтьев А. А. Язык, речь, речевая деятельность / А. А. Леонтьев. – М. : Просвещение, 1969. – 212 с.
4. Рідна мова: [Підруч. для підготов. Кл. спец. загальноосвіт. шк інтенс. пед. корекції / Н. В. Ляшенко, Т. Ф. Марчук]. – К. : Богдана, 2005. – 160 с.
5. Собонович Е. Ф. Психолінгвістическа структура речевої діяльності і механізми її формування / Е. Ф. Собонович. – К. : ІЗМН, 1997. – 44 с.

It is considered the problem of the actualization of the lexical experience of the pupils of the primary school age with the development delay of speech. The main reasons and difficulties of the process of the actualization of the lexical unities have been analyzed and identified in the certain category of children.

Keywords: development delay of speech, actualization of the lexical, pupils of the primary school age.

Отримано 28.2.2012

УДК 376 - 056.26:34

О.І. Дмитрієва

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ СФОРМОВАНОСТІ ПРАВОВИХ ПЕРЕКОНАНЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

У статті розглядаються дослідження деяких аспектів формування правових переконань старшокласників з порушеннями слуху в умовах спеціальної школи.

Ключові слова: правове виховання, старшокласники з порушеннями слуху, правові переконання, правова свідомість.

В статті розглядаються дослідження деяких аспектів формування правових переконань старшокласників з порушеннями слуху в умовах спеціальної школи.

Ключеві слова: правове виховання, старшокласники з порушеннями слуху, правові переконання, правове свідомість.

Формування в Україні громадянського суспільства, розбудова суверенної, незалежної, демократичної та правової держави вимагає зміни підходів до виховання підростаючого покоління. Сьогодні вже не потрібно доводити, що без цілеспрямованого правового виховання учнів цієї проблеми не розв'язати.

Цілком закономірно, що на перше місце у правовиховній роботі виходить проблема формування у молоді правосвідомості, правової культури, вміння та навичок легальними способами захищати загально визнані суспільні цінності, залучення її до свідомої участі в громадському та духовному житті держави.

Значної уваги потребують вирішення питання формування активної громадянської позиції підростаючого покоління та правосвідомості, усіх її складових, зокрема, правових переконань.

Головним питанням у правовиховній роботі для педагогів є питання, яким чином об'єктивно існуюча норма, модель поведінки, що в ній міститься, можуть здійснити бажаний вплив на вихованця, набути для нього особистісний суб'єктивний сенс. У вихованні правових переконань, їх становленні і розвитку відіграє роль цілий ряд факторів. Неодмінною передумовою формування у учнів правових переконань є оволодіння знаннями, поняттями, ідеями, які становлять компонент правосвідомості особистості, фундамент переконань. Доведення сформованості знань в учнів до того рівня, щоб вони набули спонукальну силу імпульсу, стійких мотивів, якими регулюється поведінка людини – одне із центральних завдань правовиховної роботи. Переконаність ґрунтується на знаннях і, як зазначається у філософській літературі, є формою переведення інформації у дію, вона спонукає людей до практичної діяльності. Проблема виховання переконаності знайшла своє відображення у працях педагогів – А.В.Луначарського, А.С.Макаренка, В.О.Сухомлинського.

У дослідженні природи переконань як вияву психологічного стану людини велика заслуга вчених М.І. Пирогова, К.Д. Ушинського. Багато цінного у висвітленні і розробку проблеми виховання переконаності, її особливостей, шляхів формування переконань як найважливішої ланки виховання молоді в дусі високої свідомості внесли праці вчених у галузі педагогіки, психології, філософії – Б.Г.Ананьєва, М.І.Болдирєва, О.В.Веденова, М.К.Гончарова, М.М.Грищенко, Г.Є.Заліського, І.А.Каїрова,

В.П.Коблякова, О.Г.Ковальова, О.П.Кондратюка, Ф.П.Корольова, І.М.Краснобаєва, В.А.Крутецького, М.Д.Левитова, Б.Т.Лихачова, І.С.Ма'ренка, Н.О.Менчинської, Е.І.Моносзона, В.М.Мясищева, Л.І.Новикової, Р.М.Рогової, Т.В.Рубцової, В.І.Селиванова, Я.С.Турбовського, І.Ф.Харламова, М.М.Шардакова та інших.

У науці є роботи, присвячені вивченню таких аспектів виховання, як моральні, ідейно – політичні переконання. Це, зокрема, дослідження М.К.Гончарова, О.П.Кондратюка, І.М.Краснобаєва, В.Б.Мошкевича, М.Г.Тайчинова, Х.Х.Янбулатова. На жаль, цього не можна сказати щодо вивчення проблеми виховання правової переконаності.

У працях юристів та інших учених аналізується проблема правового виховання, формування правосвідомості громадян. У працях В.В. Головченка, А.І. Долгової, Л.Л. Дубських, Г.Д. Маркової, В.В. Оксамитного, В.В. Тишенка[3, с.162]. Однак таке спрямування, як формування правової переконаності шляхи і умови переходу правових знань, ідей у відповідні переконання в науці опрацьовані недостатньо. Вивченням даних питань займалась Н.О.Ткачова, яка зазначила, що необхідно дослідити сам процес переходу правових знань у переконання, становлення переконаності у молоді. Зрозуміло: погляди на правила поведінки, переконання формуються під впливом суспільних відносин, суспільної свідомості. На думку Н.О.Ткачової, переконання завжди ґрунтуються на знаннях і пережитому життєвому досвіді, які переломлюються через суспільну і індивідуальну психологію людини. Автор приділяє значну увагу розкриттю змісту переконаності як психологічного стану людини, який пояснює керівні принципи її поведінки, як результату складного процесу усвідомлення, обдумування знань, пережитого життєвого досвіду. Як зазначає автор, уявляється не досить обґрунтованим визначення переконання як елемента свідомості[3, с. 163]. Відомо, що в структурі свідомості виділено три елементи: знання, емоції, воля. Отже, використання поняття "переконання" як елемента свідомості не можна вважати правомірним, оскільки воно зовсім не ідентичне вже встановленим, вищезазначеним складовим свідомості. Безперечно, переконання тісно пов'язане зі свідомістю. Однак, на думку Н.О.Ткачової, про співвідношення свідомості і переконання можна говорити тоді, коли йдеться про певний стан свідомості особистості, про дійову, активну сторону свідомості як регулятора поведінки людини, тобто не про складові свідомості, а про свідомість, яка відбивається в дії, коли вона через знання, емоції і волю формує певне, усвідомлене ставлення особи до загальнолюдських цінностей. Таким чином, переконання – результат, факт свідомості, свого роду міра, критерій оцінки свідомості, принцип поведінки, який орієнтує людину на певну систему конкретних вчинків. Як зазначається в статті "Актуальні проблеми

психології становлення переконань" на основі аналізу існуючих думок щодо природи переконань: "переконання є особистісні утворення, які являють собою оцінне ставлення людини до дійсності і характеризуються єдністю когнітивного(певні ідеї, принципи та їх логічне обґрунтування) і потребово – особистісного(переживання істинності, необхідності даних ідей і потреба в їх практичній реалізації) компонентів" [3, с.164]. Обов'язково істотною рисою переконання є прийняття його людиною. Залежність переконання від рівня свідомості прямопропорційна. Чим вищий рівень свідомості, тим ґрунтовніше переконання.

Таким чином, з викладеного вище випливає наступне визначення поняття правової переконаності: правова переконаність – це глибоке осмислення, усвідомлене засвоєння наукових правових знань, закріплення їх у діяльності, перевірка практичним досвідом, впевненість в істинності, справедливості і доцільності нормативних вимог, перетворення цих знань у внутрішні стимули, принципи відповідної поведінки[1, с. 75]. Переконаність, зокрема правова переконаність, передбачає реалізацію правової установки на практиці, у діяльність особистості.

Переконання відіграють роль стимулів, збуджують волюву цілеспрямовану діяльність, визначають поведінку людини в суспільстві. Суттєво важливо формувати належне ставлення учнів до правових явищ, що вивчаються, до того чи іншого питання, вміння, здатність постійно співвідносити свої дії зі знаннями, які поступово формуються, відстоювати свої позиції, власні погляди з принципів положень, виховувати високу вимогливість до себе, глибоке розуміння обов'язку. Під час правовиховної роботи необхідно, таким чином, досягти єдності, одночасності двох процесів – формування системи правових знань і суб'єктивного глибоко усвідомленого сприйняття, організації внутрішнього прийняття їх молодими людьми. Отже, навчання як педагогічний процес набуття системи знань стає ефективним тільки у єдності з вихованням, яке отримує в знаннях міцну основу. Завданням правового виховання є формування в учнів ціннісної правової орієнтації, вироблення на її основі сталих внутрішніх правових установок, з позицій яких кожний міг би керувати своїми настроями, бажаннями, вчинками. Як доведено у психолого – юридичних дослідженнях, ціннісно – правова орієнтація і її вираження – правова установка, об'єднані в єдину диспозиційну структуру, утворюють ціннісно – нормативне ядро, яке є смисловою ланкою мотивації правомірної поведінки.

У корекційній педагогіці є роботи, у який розглядаються питання правового виховання дітей з особливими потребами(Виготський Л.С., Бех І.Д., Висоцька А.М., Вержиховська О.М., Дульнев Г.М., Засенко

В.В, Колесник І.П., Синьов В.М., Ярмаченко М.Д. та ін.). Зокрема, дослідники зазначають, що "виховна робота із учнями з порушеннями слуху має відрізнятися системністю, відсутністю спрощеності, урахуванням реальних можливостей розвитку вихованців"[2, с. 105]. Проте дослідженню проблеми особливості правового виховання нечуючих учнів загалом та формуванню їх правових переконань зокрема, не надавалось особливої уваги. Тому одним із завдань нашого наукового дослідження стало вивчення стану сформованості правових переконань старшокласників з порушеннями слуху. У дослідженні взяли участь 136 учнів 9-10 класів спеціальних шкіл для дітей з порушеннями слуху.

Одним із методів дослідження нами було застосоване творче завдання, зокрема, написання твору з метою виявлення ставлення учнів до суспільно прийнятих норм моралі та права, а також усвідомлення ними необхідності існування та функціонування законів у державі.

Результати написання твору продемонстрували, що більшість старшокласників надають великого значення праву, законам, а також знанню правових норм. Більше 72% учнів вважають, що право необхідно вивчати перш за все, щоб знати свої права, вміти ними скористатися, що "легше у житті буде". Проте серед опитаних виявилась категорія учнів(5%), для яких знання права необхідне, щоб у подальшому, можливо, порушити закон ("не попастись, коли щось зробиш погане"). Значна частина учнів не змогли чітко визначити, що є закон. Відповіді учнів були наступними: "закон - це основні приймають право, норми, спокій, порядок", "закон - це добре, бо є закон", "закон - це добре буває порядок", "закон - це добре, без законів не буде нормально життя", "закон - це важливо для людей, бо закон - це порядок", "закон, щоб люди працювали".

Важливе значення для нас мали результати відповідей старшокласників на питання плану твору "Коли закон є обов'язковим для виконання?", що дало можливість встановити рівень правосвідомості як основи правових поглядів та орієнтацій людини. Лише 22% учнів написали, що закон не можна порушувати "ніколи", що може свідчити про високий рівень їх правосвідомості. Більшість учнів(53%) написали, що "не можна порушувати закон, бо може тюрма", "не треба проти закону, бо покарають". Це дає нам підставу стверджувати, що ця група учнів сприймає право та закони як певну владну складову, таку, що може заставити, покарати і не усвідомлює регулятивної функції права, яка здійснюється задля інтересів людини та суспільства.

Відповідаючи на питання плану "Що було б, якби не було законів?", більшість учнів (92%) написали, що це принесло б негативні наслідки

для усіх. Зокрема, відповіді учнів були наступними: "не добре, бо хлопці б'ються завжди", "люди вбити", "в магазинах все вкрасти, а рано все, пусто, їсти нема", "слова погано говорити", "ніхто не хоче робити, вчитися, без закону все буде погано", "люди однаково звірі були", "п'яни машина аварія багато", "хлопці горівки, курити, бити". Проте частина учнів(2%) висловили протилежні думки, наприклад, "добре, школа не треба, робити не треба", "добре, бо треба сильні, хворі не треба", "в магазин все, що хочу, гроші не треба, скло розбив і все", "базар красти", "ніж можна, кров багато, убити". Це дозволяє нам стверджувати, що дана група учнів допускає порушення закону, задумується про хуліганські дії, складає собі план таких дій. 6% учнів не справились із написанням твору.

Для виявлення наявності гуманних почуттів у учнів, їхньої готовності діяти відповідно моральних та правових понять, сформованості почуття правової відповідальності, ми провели анкетування школярів, результати якого засвідчили, що більшість учнів(47%) співчують та намагаються допомогти людям у складних ситуаціях. В той же час 43% не завжди виявляють співчуття та готовність допомогти, 10% ніколи не співчують, 1% відмовились дати відповідь. Чужі турботи та проблеми цікавлять 36% опитаних, 39% рідко цікавляться проблемами інших людей, зовсім не цікавлять 21% опитаних, 4% відмовились відповідати. Спостерігаючи, що людина потрапила в біду, намагаються допомогти самі 54% опитаних, кличуть інших на допомогу 28%, співчують 9%, не звертають на це увагу 9%. Якщо невдача спіткала товариша, 23% співчують та надають допомогу, дають поради 51%, співчують 21%, байдуже 6% анкетованим. Успіхам однокласників завжди радіють 28% учнів, успіху свого товариша радіє 59%, радіють, якщо мають з успіху товариша користь 7%, заздять товаришу 6%. Завжди цінують людей, з якими спілкуються 46% анкетованих, намагаються цінувати 19%, цінують тільки приємних і корисних людей 28%, не цінують людей, з якими спілкуються 7%. Нетерпимість до зла завжди виявляють 16% опитаних, прагнуть протистояти злу 60%, іноді протистоять злу 19%, не задумуються про це 5% опитаних. Про молодших та людей похилого віку завжди піклуються та надають їм допомогу 47%, стараються піклуватись 21%, піклуються лише у випадку, якщо це їхні рідні або друзі 29%, не піклуються взагалі ні про кого 3% учнів. Отже, нами визначені рівні виявлення гуманних почуттів у старшокласників з порушеннями слуху, які продемонстровані у Таблиці 1.

Таблиця 1

Рівень виявлення гуманних почуттів	Кількість опитуваних учнів	% від загальної кількості учнів
Високий	51	37
Середній	54	40
Нижче за середній	24	18
Низький	7	5
Всього	136	100

Вивчаючи стан сформованості правових переконань учнів старших класів, ми прагнули дослідити соціальну спрямованість їх з тим, щоб прослідкувати за рівнями потреб учнів з порушеннями слуху у виконанні різних видів діяльності в рамках шкільного колективу, виявити провідні мотиви цієї діяльності. Таким чином, ми визначили групу провідних мотивів участі старшокласників у суспільно-корисній діяльності. Дані дослідження заключені в таблиці 2.

Таблиця 2

Мотиви участі учнів у суспільній діяльності

№№ з/п	Зміст мотивів суспільної діяльності	Кількість учнів за мотивами	% від загальної кількості учнів
1	Прагнення принести користь школі, державі	16	12
2	Мотиви самовиховання	12	9
3	Прагнення набути знань, умінь, навичок	42	31
4	Позитивний приклад і високий політичний ідеал	5	4
5	Прагнення особисто відзначитись, виділитись	40	28
6	Прагнення добитись корисної мети, марнославність	21	16
	Всього	136	100

Аналіз мотивів суспільно-корисної діяльності старшокласників з порушеннями слуху показав, що у них переважають мотиви, пов'язані з набуттям умінь, знань та навичок(№ 3), із прагненням особисто відзначитись, особисто виділитись(№5), досягти корисних цілей, марнославності(№6) та прагненням принести користь школі, державі(№1). Меншою мірою прослідковується мотив самовиховання(№2), найменшою

є кількість учнів, які виділили мотив позитивного прикладу та високого політичного ідеалу(№4).

У багатьох вихованців спостерігається формальне ставлення до правової норми; виконання правил поведінки і вимог за умови постійного контролю з боку педагога. Значна частина учнів поважають і дотримуються закону через побоювання санкцій і покарань, не виявляють власної ініціативи у громадському житті класу, школи. У всіх спеціальних школах для дітей з порушенням слуху проводиться правовиховна робота: бесіди, виховні години, тематичні тижні, екскурсії. Проте переважають словесні форми роботи, і до того ж (як підтверджують наші спостереження та бесіди з педагогами), часто за пасивної участі учнів. Хоча школярі демонструють значний рівень гуманних почуттів, проте у більшості учнів вони залишаються на рівні споглядання та пасивної участі у долі інших людей.

Отже, під час здійснення правовиховної роботи, навіть за наявності певного рівня правових знань, не можна покладатись на стихійність переходу знань, провідних ідей у переконання учнів. Їх слід наполегливо і терпляче виховувати. Перетворення знань у переконання - необхідний етап процесу формування правосвідомості особистості. Правові норми мають асимілюватися у свідомість людини, стати внутрішнім регулятором поведінки. Це сприятиме більш цілеспрямованій та ефективній виховній діяльності школи для дітей з порушеннями слуху, дасть можливість сформувати активну життєву позицію школярів та сприятиме їх адаптації у подальшому житті після закінчення навчального закладу.

Список використаних джерел

1. Закалюк А.П. Общественное воздействие и предупреждение правонарушений. - К.: Наукова думка, 1975. - 263 с.
2. Колесник І.П. Соціалізація особистості глухого школяра. - К.: МП "Мальва ОСО", 1994. - 112 с.
3. Ткачова Н.О. Педагогічні основи формування правосвідомості учнів у закладах професійно-технічної освіти/ Монографія. - К., 1998. - 350с.

In this article some aspects of the formation of legal convictions of senior pupils with dull hearing in the conditions of a boarding school are studied.

Keywords: legal education, senior pupils with dull hearing, legal convictions.

Отримано 22.2.2012